

Gujarat Fortes (ગુજરાતના કિલ્લાઓ)

ક્રમ	કિલ્લાનું નામ	સ્થળ	વિશેષતા
1	ઉપરકોટનો કિલ્લો	જુનાગઢ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ આ કિલ્લામાં રાજપૂત રાજવીનો મહેલને વાવો છે. લગભગ બીજી સદીની બૌદ્ધ ગુફાઓ છે અને મુસ્લિમોએ તેમાં મસ્જિદ પણ બનાવી છે. ❖ આ કિલ્લામાં હિન્દુઓ, બૌદ્ધ , જૈન, બ્રિટિશ કોલોની, ઈસ્લામિક હુમલો અને નવાબી શાસકોના યુગનો સાક્ષી છે. ❖ આ કિલ્લાની દીવાલો 20 મીટર ઊંચી છે અને એક મુખ્ય વિશિષ્ટ પ્રવેશદ્વાર છે. ❖ ગુજરાતમાં નવાબી મોહમ્મદ બેગડા અને યુડાસમા શાસકના યુગના પ્રતિક સમાન છે.
2	ભૂજિયો કિલ્લો	ભુજ, કચ્છ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ કચ્છ જીલ્લાના ભુજ શહેરની બહાર ભુજીયા ડુંગર પર આવેલો આ કિલ્લો ઇ.સ. ૧૭૨૩માં રાવ ગોડજીએ બંધાવ્યો હતો. અને તેના પુત્ર દેશજી પ્રથમે પૂર્ણ થયો હતો. ઇ.સ. ૧૮૧૯માં બ્રિટિશ કર્નલ વિલિયમ કૌરે આ કિલ્લાને જીતી લીધો હતો. ❖ ભૂજિયો ડુંગર ભુજંગ એટલે નાગનું સ્થાનક મનાય છે. ડુંગર ઉપર નાગનું દેવળ પણ છે. ❖ બ્રાહ્મ હુમલાઓથી રક્ષણ મેળવવા માટેના હેતુથી બનાવેલ આ કિલ્લાની ઊંચાઈ 160 મીટર છે.
3	લખોટા કિલ્લો	જામનગર	<ul style="list-style-type: none"> ❖ આ કિલ્લો ૯મી સદીથી ૧૮મી સદી દરમિયાનની સ્થાપત્યનું એક ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. ❖ આ કિલ્લો એક સમયે નવાનગરના મહારાજનો વિશિષ્ટ બાંધણીનો લખોટા મહેલ હતો. તેની રચના જ એવિ છે કે કિલ્લામાં માત્ર હાજર સૈનિકોનાં મોટા શત્રુ સૈન્યને ખાળી-હંફાવી શકતા. હાલમાં તે સંગ્રહાલયમાં રૂપાંતરિત થયો છે જેમાં સૌરાષ્ટ્રના શિલ્પસ્થાપત્યોના સુંદર નમૂનાઓ છે. ❖ આ કિલ્લો અર્ધવર્તુળાકારમાં બનાવેલ “ કોઠા” તરીકે ઓળખાતો શસ્ત્રભંડાર છે. ❖ આ કિલ્લો જામનગરના શાહી પરિવારે બનાવ્યો હતો. અહીંનું મુખ્ય આકર્ષણ કૂવો છે. અહીં એક એવા વિશિષ્ટ રીતે બાંધેલો કૂવો છે. જમીનમાં પાડેલા એક કાણાંમાંથી કૂંક મારીને પાણી બહાર લાવી શકાય છે.

4	સૂરતનો જૂનો કિલ્લો	સૂરત	<ul style="list-style-type: none"> ❖ મોહંમદ તુઘલકે ઈ.સ. 1347માં આ કિલ્લાની રચના કરી હતી. જ્યારે ફિરોઝ તુઘલકે ભીલોના કારમાંથી બચવા માટે આ કિલ્લાને વધુ મજબૂત બનાવ્યો હતો. જ્યારે અમુક ઇતિહાસકારો પ્રમાણે ઈ.સ. 1540-41માં ફિરંગી હુમલા અટકાવવા માટે ખુદાવંદખાને આ કિલ્લો બંધાવ્યો હતો. ❖ સમયાંતરે આ કિલ્લો છત્રપતિ શિવાજી મહારાજે જીતી લીધો હતો. ❖ આ કિલ્લો હવે મહાનગરપાલિકા કાર્યાલય તરીકે વપરાશમાં આવે છે.
5	ડભોઈનો કિલ્લો	ડભોઈ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ આ કિલ્લો 13મી સદીમાંના રાજપૂતોની યાદ અપાવે છે. તે દક્ષિણ -પૂર્વ વડોદરાથી 29 કિલોમીટર દૂર આવેલો છે. ❖ આ કિલ્લો મહારાજા સિધ્ધરાજ જયસિંહે બંધાવ્યો હતો. અને કિલ્લાનો મુખ્ય સ્થપતિ હીરો સલાટ(હીરો કડિયો) હતો. ❖ ગુજરાતનાં વિસલદેવ વાઘેલાએ પણ તેની રચનામાં મહત્વનો ભાગ ભજવ્યો હોવાનું કાલિકા માતાના મંદિર પાસેના શિલાલેખ પરથી જાણવા મળે છે. ❖ હીરા ભાગોળ ખૂબ જ સુંદર સ્થાપત્ય કળાનો નમૂનો છે. તેને ચાર દરવાજા છે. 1. પૂર્વમાં હીરાદ્વાર(હીરાભાગોળ), 2. પશ્ચિમમાં વડોદરા દ્વાર (વડોદરી ભાગોળ), 3. ઉત્તરમાં ચાંપાનેર દ્વાર (ચાંપાનેરી ભાગોળ) અને 4. દક્ષિનમાં ચાંદોદ દ્વાર(નાંદેરી ભાગોળ)
6	ભરૂચનો કિલ્લો	ભરૂચ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ સોલંકી વંશના રાજવી કુમારપાળે બંધાવ્યો છે. તેની તોતિંગ અડીખમ કોટ આજેય આ ' ભાગ્યું ભાગ્યું તોય ભરૂચ'ના પુરાતન ગૌરવની સાક્ષી પુરાવે છે. ❖
7	ઝીઝૂવાડાનો કિલ્લો	દસાડા (સુરેન્દ્રનગર જિલ્લો)	<ul style="list-style-type: none"> ❖ ૧૧મી સદીમાં સોલંકી શાસક સિધ્ધરાજ જયસિંહેના મંત્રી ઉદયન દ્વારા બંધાવેલ હતો. આ કિલ્લાને ચાર દરવાજા છે. મદપોળનો દરવાજો મરુ ગજ્જર સ્થાપત્ય શૈલીનું ઉત્તમ ઉદાહરણ છે. ❖ આ કિલ્લો સમયોરસ આકારનો અને નાના વિસ્તારનો છે. એની ચારે બાજુ ચાર દરવાજા આવેલા છે. મદપોળ દરવાજો, રક્ષાપોળ દરવાજો, હરિજન દરવાજો અને ધર્મ દરવાજો. ❖ આ કિલ્લાનું નિર્માણ વિદેશી મંગાવેલા મોટા પથ્થરો દ્વારા કરવામાં આવ્યું હતું. આ કિલ્લો ભારતીય હિન્દુ સ્થાપત્યની ઝાંખી કરાવે છે અને તેમાં ઈસ્લામિક શૈલીનો પ્રભાવ જોવા મળે છે.

8	ભદ્રનો કિલ્લો	અમદાવાદ	<ul style="list-style-type: none"> ❖ 26 ફેબ્રુઆરી 1423 માં બાદશાહ અહમદશાહે બંધાવ્યો હતો. અને મુહૂર્ત શેખે અહમદ ખદુ ગંજબક્ષ સાહેબના હાથે કરવાયું હતું. અમદાવાદના પ્રથમ બાંધકામ તરીકે ભદ્રના કિલ્લાની શરૂઆત થાય છે. ❖ આ કિલ્લોનો મુખ્ય દરવાજો રાજમહેલની પાસે હોવાની માન્યતા છે જે લાલ દરવાજાના નામે ઓળખતો. હાલમાં તે દરવાજો અસ્તિત્વમાં નથી. આ દરવાજો સીદી સઇદની મસ્જિદને અડીને આવેલો હતો. ❖ આ કિલ્લો સ્થાપત્યની રચના અને શિલ્પશોભાની દ્રષ્ટિએ પણ તે મહત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. એની મુખ્ય કમાનની આસપાસ બે ઊંચા મિનારા હતા.
9	ધોરાજીનો કિલ્લો	પોરબંદર	<ul style="list-style-type: none"> ❖ આ કિલ્લાનું ઇ.સ. ૧૭૫૫માં થયું હતું. આ કિલ્લાના ચાર દરવાજા છે. આ કિલ્લાની કોતરણીએ સુંદર ઘરેણાંની જેમ કરવામાં આવેલી છે. આ કિલ્લાનું સ્થાપત્ય ગોંડલના નવલખા મહેલ જેવું છે. ❖ ત્રણ નાના પ્રવેશદ્વાર છે અને તે નાના પ્રવેશદ્વાર “ બારી” ના નામે ઓળખાય છે. ❖ આ કિલ્લામાં ચાર પ્રવેશદ્વાર જેમાં પશ્ચિમમાં કાઠિયાવાડી દરવાજો, પૂર્વમાં પોરબંદર દરવાજો, ઉત્તરમાં હલાર દરવાજો અને દક્ષિણમાં જૂનાગઢનો દરવાજો તરીકે ઓળખાય છે. ત્રણ નાના પ્રવેશદ્વારમાં દરબારી બારી, ભીમજી બારી અને સતી બારી નામ આપેલ છે.
10	યાંપાનેરનો કિલ્લો	પાવાગઢ (પંચમહાલ જિલ્લો)	<ul style="list-style-type: none"> ❖ યાવડા વંશના વનરાજ યાવડાએ પોતાનું રાજ્ય પાછું મેલ્વમાં મદદરૂપ થનારા યાંપા વાણિયા (વનરાજનો મિત્ર અને કુશળ મંત્રી)ની યાદમાં તેને યાંપાનેર વસાવ્યું. ❖ પંચમહાલ જિલ્લાના હાલોલ તાલુકામાં આવેલ પાવાગઢમાં ચૌહાણ શાસકો પતઈ રાવલ શાસન કરતા હતા પરંતુ ગુજરાતની સ્વતંત્ર સલ્તનતના શાસક મહંમદ બેગડાએ પાવાગઢ જીતી લેતા કિલ્લાનો નાશ થયો હતો અને કિલ્લાનું નવનિર્માણ પણ તેના વંશજોએ કરાવેલું હતું. ❖ આ કિલ્લો પાવાગઢ તરીકે ઓળખાય છે અને તે પર્વતની ટોચે મહાકાલી માતાનું મંદિર આવેલું છે. ❖ મહમૂદ બેગડાએ યાંપાનેર જીત્યા પછી થોડા સમય માટે તેને રાજધાનીનો દરજ્જો આપીને મુહમ્મદબાદ નામ આપ્યું.

11	રોહાનો કિલ્લો		❖ કચ્છ જિલ્લાના નખત્રાણા તાલુકાના રોહા ગામમાં આવેલો છે. આ સ્થળ સુમરી રોહા તરીકે પણ ઓળખાય છે.
12	રૂપગઢનો કિલ્લો	ડાંગ	❖ આ કિલ્લો ઈ.સ. 1721માં ગાયકવાડ રાજવંશીઓના સંસ્થાપક પીલાજીરાવ ગાયકવાડે બંધાવ્યો હતો. ❖ આ કિલ્લો એકમાત્ર ડાંગી ગિરીદુર્ગ સ્થાપત્યનો નમૂનારૂપ કિલ્લો છે.
13	સોનગઢનો કિલ્લો	સોનગઢ	❖ તાપી જિલ્લાના સોનગઢમાં આવેલો છે તે ઈ.સ. 1719માં સયાજીરાવ ગાયકવાડે બંધાવ્યો હતો. તેમણે ફિરંગીઓ પર વિજય મેળવ્યાની યાદગીરી રૂપે બંધાવ્યો હતો.
14	લખપતનો કિલ્લો	લખપત	❖ કચ્છ જિલ્લાના લખપતમાં આ કિલ્લો આવેલો છે. તે જમાદાર ફતેહ મહંમદને ઈ.સ.1801માં બંધાવ્યો હતો.
15	તેરા કિલ્લો	તેરા	❖ આ કિલ્લો કચ્છ જિલ્લાના અબસાડા તાલુકાના તેરા ગામમાં આવેલો છે. ઈ.સ. 1718માં દેશજી પ્રથમ શાસન દરમિયાન તેરાની જાગીર સોંપાતા આ કિલ્લો જાડેજા શાસકો દ્વારા બાંધવામાં આવ્યો હતો.
16	કંઠકોર્ટ કિલ્લો	ભચાઉ	❖ આ કિલ્લો કચ્છ જિલ્લાના ભચાઉમાં આવેલો છે.
	સુરતનો ઐતિહાસિક કિલ્લો	સુરત	❖ આ કિલ્લો ઈ.સ. 1540-41માં ફિરંગી હુમલા અટકાવવા માટે ખુદાવંદખાને બંધાવ્યો હતો. સોળમી સદીમાં સુરતમાં બંધાયેલી ઇમારતોમાં કિલ્લો સૌથી પ્રાચીન છે.